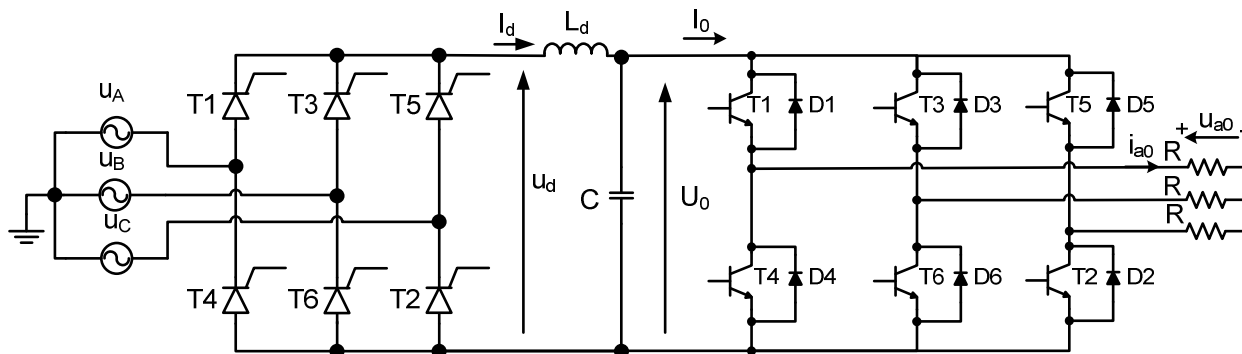

Primjeri ispitnih zadataka

1) Trofazni autonomni inverter (ugao provođenja ventila iznosi $\lambda=180^\circ$, a opterećenje je čisto omsko) napaja se preko trofaznog tiristorskog mrežno-komutovanog ispravljača ($L_d \rightarrow \infty$, $L_f=0$, $\alpha=60^\circ$). Poznato je: $U_A = U_B = U_C = 230\text{ V}$, $R=10\ \Omega$ (vidi sliku ispod).

- Nacrtati talasne oblike napona u_d , struje i_d i struje tiristora **T1**. Izračunati srednju vrijednost napona u_d .
- Izračunati srednje vrijednosti struja i_d i i_0 i napona u_0 . Nacrtati talasni oblik napona u_{a0} (uključujući i upravljačke signale invertora) i izračunati njegovu efektivnu vrijednost, U_{a0ef} . (Napomena: zanemariti pulsacije napona u_0 tj. smatrati da je $u_0=U_0=U_{0sr}$)

Rješenje:

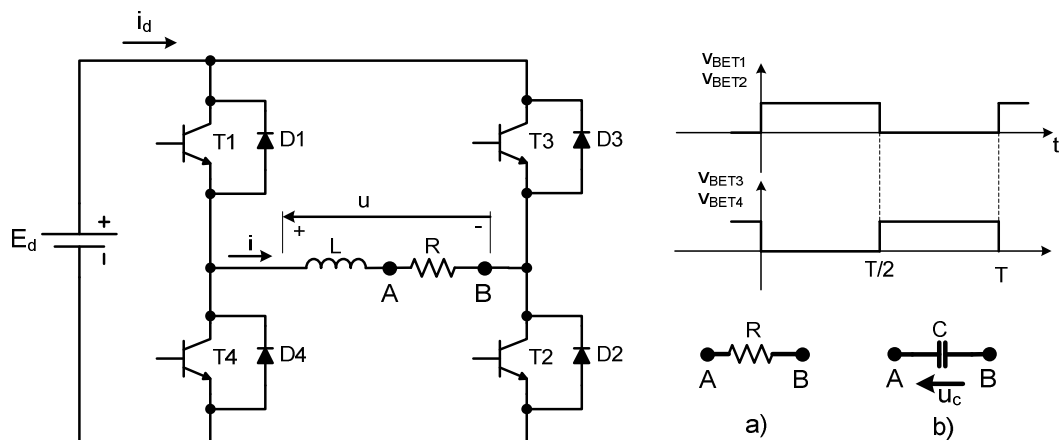
a) $U_{dsr} = (p/\pi) U_m \sin(\pi/p) \cos \alpha = (6/\pi) * \sqrt{2}\sqrt{3} 230 * \sin(\pi/6) \cos(\pi/3) = (6/\pi) U_m * 0.5 * 0.5$
 $U_m = \sqrt{2}\sqrt{3} 230 = 563.38\text{ V}$,
 $U_{dsr} = 3U_m/(2\pi) = 268,995\text{ V}$.

b) $U_0 = U_{dsr}$, $I_{dsr} = I_0 = U_0 / (3R/2) = 268,995 * 2 / 30 = 17,933\text{ A}$
 $U_{a0ef} = \sqrt{2} U_0 / 3 = 126,8\text{ V}$

2) Za monofazni autonomni inverter sa slike poznato je: $E_d=200\text{ V}$, $L=100\text{ mH}$ i $T=20\text{ ms}$ (upravljački signali su takođe prikazani na slici).

a) Nacrtati vremenske dijagrame (za ustaljeni režim) napona u , struja i , i_d i struja tranzistora i dioda za slučaj kada je $R=100\ \Omega$. Napisati izraz za struju $i(t)$ u intervalu $0 < t < T/2$ i odrediti njen maksimum (I_m). Izračunati vremena provođenja dioda (t_ϕ) i tranzistora (t_u). Smatrati da se prelazni procesi završavaju nakon 5 vremenskih konstanti.

b) Za slučaj kada se otpornik zamijeni kondenzatorom, nacrtati vremenske dijagrame napona u i u_c (napon na kondenzatoru) i struja i i i_d , ako je: $\tau=10\text{ ms}$ ($\omega_0 = 1/\sqrt{LC} = 2\pi/\tau$), $i(0)=0$ i $u_c(0)=0$. Definirati zavisnosti $i(t)$ i $u_c(t)$ u intervalu $0 < t < T/2$.

Rješenje:

a)

$$0 < t < T/2: u = E, \quad T/2 < t < T: u = -E \quad (E_d \equiv E)$$

$$0 < t < T/2: i(t) = i(0) \cdot e^{-t/\tau} + i(t \rightarrow \infty) \cdot (1 - e^{-t/\tau}),$$

$$i(t) = -I_m e^{-t/\tau} + (E/R) \cdot (1 - e^{-t/\tau}) \quad \dots (1)$$

$$\tau = L/R = 1 \text{ ms}, \quad T/2 = 10 \text{ ms}$$

$$5 \tau = T/4, \text{ pa je za } T/4 < t < T/2: i(t) \approx E/R = I_m$$

$$i(0) = i(T) = -i(T/2) = -I_m, \quad i(t \rightarrow \infty) = I_m = E/R = 2A$$

Napomena: Tačnim proračunom, dobija se vrijednost struje I_m nešto manja od 2A.

Na osnovu (1), stavljajući $t=T/2$ i $i(T/2) = I_m$, dobija se da je:

$$I_m = -I_m e^{-T/(2\tau)} + (E/R) \cdot (1 - e^{-T/(2\tau)}) \Rightarrow I_m = (E/R) \cdot (1 - e^{-T/(2\tau)}) / (1 + e^{-T/(2\tau)}) \leq E/R = 2A$$

Imajući u vidu da je $i(t = t_\phi) = 0$, na osnovu (1) imamo da je: $0 = -I_m e^{-t_\phi/\tau} + (E/R) \cdot (1 - e^{-t_\phi/\tau})$, odakle dobijamo: $t_\phi = \tau \ln 2 = 0.693147 \text{ ms}$,

$$t_\phi \approx 0.693 \text{ ms} \Rightarrow t_u = T/2 - t_\phi \approx 10 \text{ ms} - 0.693 \text{ ms} = 9.307 \text{ ms}.$$

(Izrazi koji se dobijaju za srednje vrijednosti struja tranzistora I_{Tsr} i dioda I_{Dsr} :

$$I_{Tsr} = E/R \cdot (0.5 - t_\phi/T) - \tau/T \cdot (E/R + I_m) \cdot (e^{-t_\phi/\tau} - e^{-T/(2\tau)})$$

$$I_{Tsr} \approx E/R \cdot (0.5 - t_\phi/T - \tau/T), \text{ jer je } t_\phi/\tau = \ln 2, \quad e^{-T/(2\tau)} = e^{-20} \approx 0$$

$$I_{Dsr} = \tau/T \cdot (E/R + I_m) \cdot (1 - e^{-t_\phi/\tau}) - E \cdot t_\phi / (R \cdot T)$$

$$I_{Dsr} \approx \tau/T \cdot (E/R) - E \cdot t_\phi / (R \cdot T) = (E/R) \cdot (\tau - t_\phi) / T$$

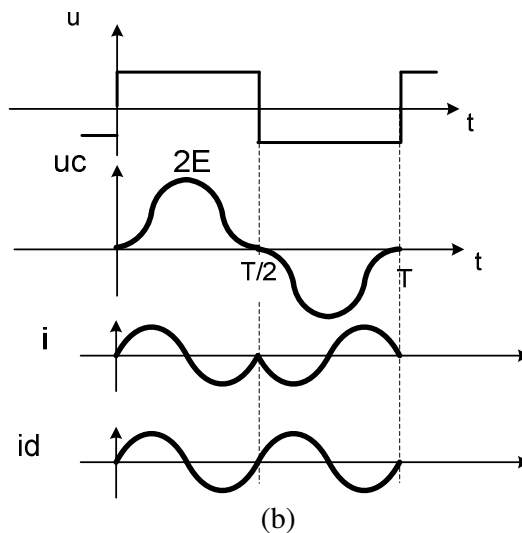
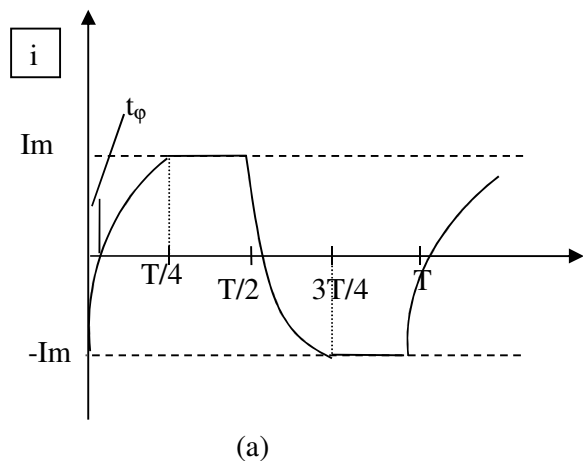
b) $0 < t < T/2$:

$$i(t) = I_m \sin(\omega_0 t) \quad (= C \, du_c/dt)$$

$$i'(0) = di(t=0)/dt = E/L = I_m \omega_0 \cos 0, \text{ slijedi: } I_m = E / (\omega_0 L),$$

$$I_m = E \cdot \tau / (2\pi L) = 10/\pi \approx 3.18A$$

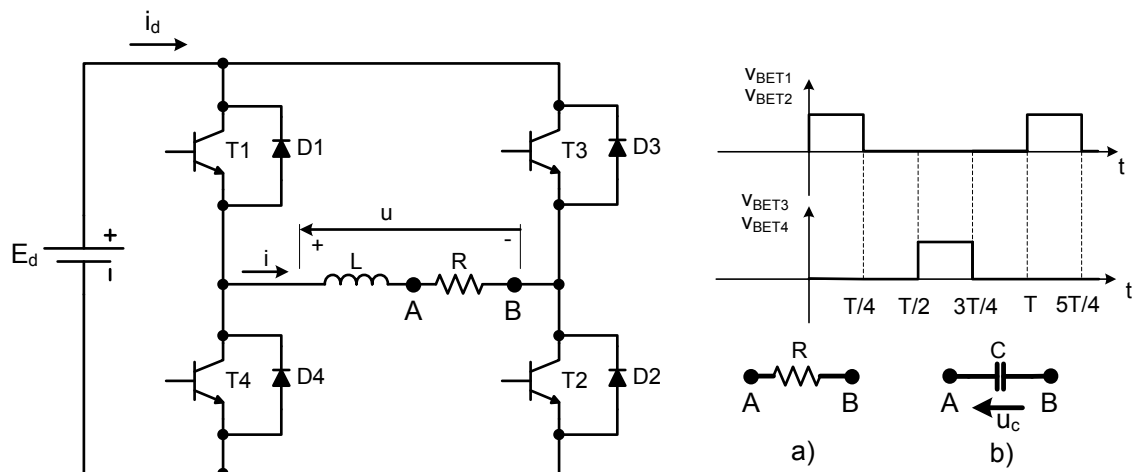
$$u_C(t) = E - u_L(t) = E - L di/dt = E - L I_m \omega_0 \cos(\omega_0 t) = E - E \cos(\omega_0 t).$$

3) Za monofazni autonomni inverter sa slike poznato je: $E_d=200V$, $L=100mH$ i $T=20ms$ (upravljački signali su takođe prikazani na slici).

a) Nacrtati vremenske dijagrame napona u , struja i , i_d i struja tranzistora i dioda za slučaj kada je $R=100 \Omega$. Napisati izraze za struju $i(t)$ u intervalu $0 < t < T/2$ i odrediti njen maksimum (I_m). Izračunati vremena provođenja dioda (t_ϕ) i tranzistora (t_u). Smatrati da se prelazni procesi završavaju nakon 5 vremenskih konstanti i da je $i(0)=0$.

b) Za slučaj kada se otpornik zamijeni kondenzatorom, nacrtati vremenske dijagrame napona u i u_c (napon na kondenzatoru) i struja i i i_d , ako je: $\tau=5ms$ ($\omega_0 = 1/\sqrt{LC} = 2\pi/\tau$), $i(0)=0$ i $u_c(0)=0$. Definirati zavisnosti $i(t)$ i $u_c(t)$ u intervalu $0 < t < T/4$.

Rješenje:

a)

$$0 < t < T/4: i(t) = (E/R) * (1 - e^{-t/\tau}),$$

$$\tau = L/R = 1ms, \quad T/4 = 5ms$$

$$5\tau = T/4, \quad \text{pa je } I_m \approx E/R = 2A$$

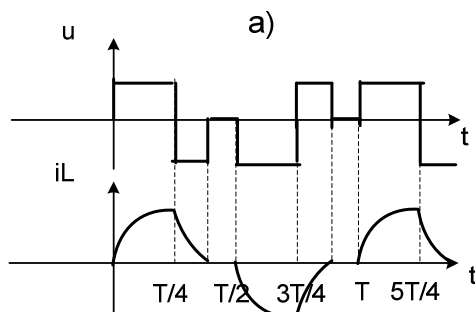
$$T/4 < t < T/4 + t_\phi \Leftrightarrow 0 < t^* < t_\phi \quad (t^* = t - T/4):$$

$$i(t^*) = I_m e^{-t^*/\tau} - (E/R) * (1 - e^{-t^*/\tau}),$$

$$i(t^* = t_\phi) = 0, \quad \text{slijedi: } t_\phi = \tau \ln 2 = 0.693ms.$$

$$T/4 + t_\phi < t < T/2: i(t) = 0.$$

$$t_u = T/4 = 5ms, \quad t_\phi = 0.693ms.$$

b)

$$i(t) = I_m \sin(\omega_0 t) \quad (= C du_c/dt);$$

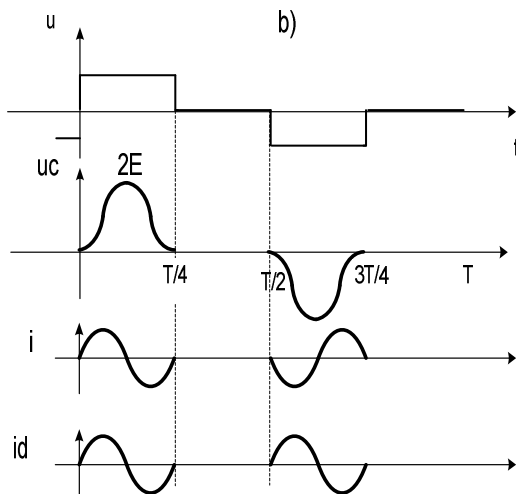
$$i'(0) = di(t=0)/dt = E/L = I_m \omega_0 \cos 0,$$

$$\text{slijedi: } I_m = E/(\omega_0 L);$$

$$I_m = E * \tau / (2\pi L) = 5/\pi \approx 1.59A;$$

$$u_c(t) = E - u_L(t) = E - L di/dt = E - L I_m \omega_0 \cos(\omega_0 t),$$

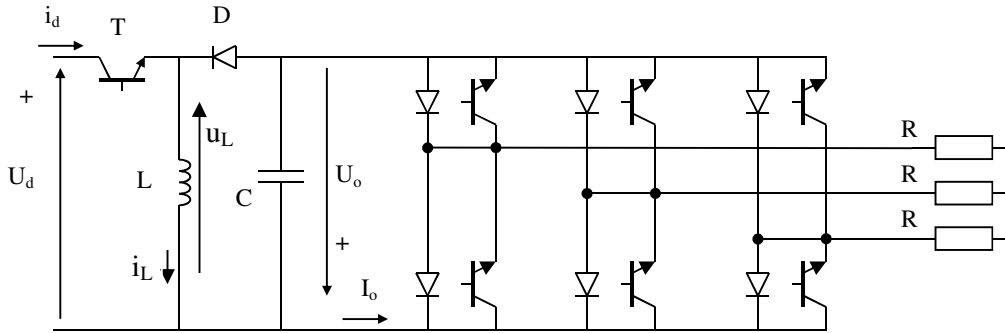
$$u_c(t) = E - E \cos(\omega_0 t).$$

4) Za konvertor čija je šema prikazana na slici poznato je: $U_d=200V$, $D=0.6$, $R=30\Omega$, $L=300\mu H$. Čoper radi u **kontinualnom režimu** struje i_L , a ugao provođenja tranzistora invertora je $\lambda=180^\circ$. Komponente konvertora su idealne, a napon $U_o=const$.

a) Nacrtati talasne oblike napona u_L i struje i_L , izvesti izraz $U_o/U_d = f(D)$ i izračunati vrijednosti napona U_o i struja I_o , I_{dsr} i I_{Lsr} . Kolika je učestanost (f) upravljačkog signala tranzistora T ako je $\Delta I_L = I_{Lmax} - I_{Lmin} = 1A$?

b) Nacrtati talasne oblike faznog U_{a0} i linijskog U_{ab} napona (uključujući i upravljačke signale tranzistora) na izlazu invertora i izračunati efektivnu vrijednosti napona U_{ab} .

Rješenje:

a)

$$U_o / U_d = D / (1-D) = I_o / I_{dsr} \Rightarrow U_o = 300V \quad (\text{buck-boost pretvarač})$$

$$I_o = U_o / (3R/2) = 20/3 = 6.67A$$

$$I_{dsr} = U_o * I_o / U_d = 3/2 I_o = 10A$$

$$I_{Lsr} = I_o + I_{dsr} = 16.67A$$

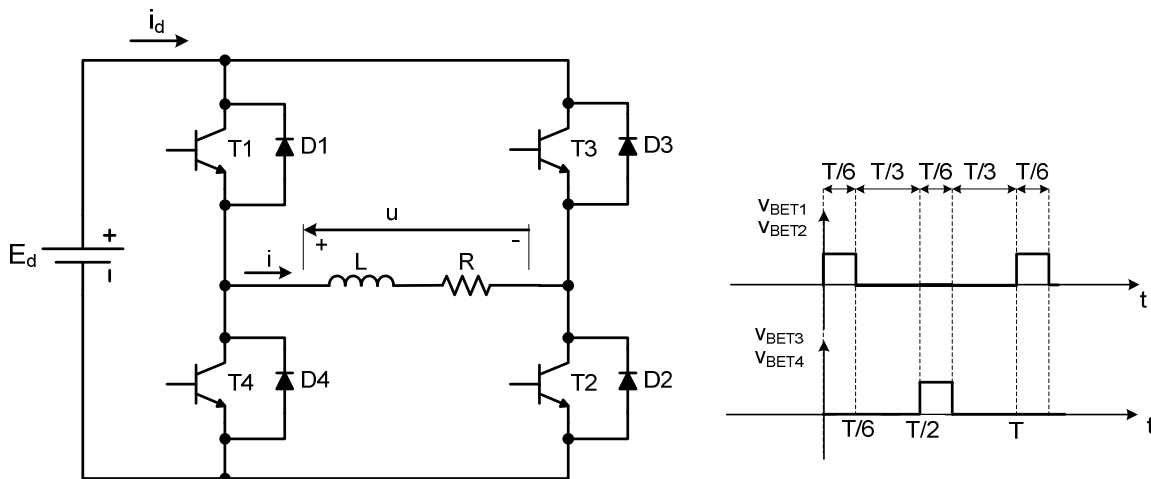
$$\Delta I_L = U_d / L * \text{ton} = U_d D / (L * f) \Rightarrow f = U_d D / (L * \Delta I_L) = 400 \text{ kHz}$$

b) $U_{abef} = \sqrt{(2/3) U_o} = 244.95V$

5) Za monofazni autonomni inverter sa slike (upravljački signali takođe su prikazani na slici) poznato je: $E_d=300V$, $L=60mH$ i $T=30ms$. Nacrtati talasne oblike napona u , struja i i i_d , a zatim izračunati njihove srednje vrijednosti i srednje vrijednosti struja poluprovodničkih ventila. Razmatrati slučajeve:

a) $R=0$

b) $R=2\Omega$.

Rješenje:

a) $0 < t < T/6$: $i(t) = (E/L) * t$
 $I_m = (E/L) * T/6 = 25A$;
 $I_{sr} = I_{dsr} = 0$;
 $I_{Tsr} = I_{Dsr} = 0.5 * I_m * (T/6) / T = I_m / 12 = 25 / 12 A = 2,0833A$.

b) $0 < t < T/6$: $i(t) = (E/R) * (1 - e^{-t/\tau})$,
 $\tau = L/R = 30ms$, $T = 30 ms$
 $I_m = (E/R) * (1 - e^{-T/6\tau}) = (E/R) * (1 - e^{-1/6}) = 23,027A \approx 23A$,

$T/6 < t < T/6 + t\phi$: $i(t^*) = I_m e^{-t^*/\tau} - (E/R) * (1 - e^{-t^*/\tau})$,
 $t^* = t - T/6$,

$i(t^* = t\phi) = 0 \Rightarrow t\phi = \tau * \ln(I_m * R / E + 1) \approx 4.284ms$

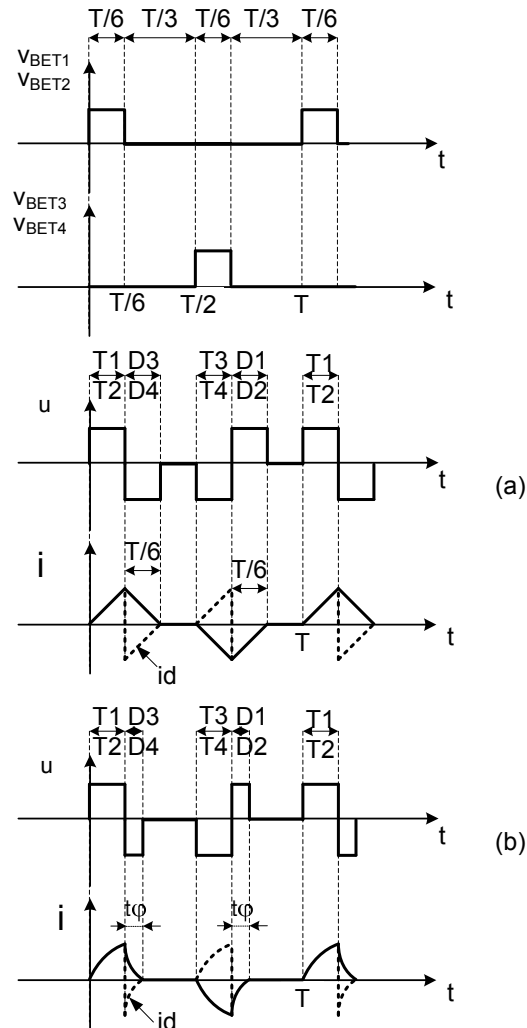
$I_{sr} = 0$.

$$I_{Tsr} = \frac{1}{T} \int_0^{T/6} i(t) dt = \frac{1}{T} \int_0^{T/6} \frac{E}{R} \left(1 - e^{-\frac{t}{\tau}}\right) dt = \frac{E}{6R} + \frac{E\tau}{RT} \left(e^{-\frac{T}{6\tau}} - 1\right) \approx 2A$$

$$I_{Dsr} = \frac{1}{T} \int_0^{t\phi} i(t^*) dt^* = \frac{1}{T} \int_0^{t\phi} \frac{E}{R} \left(I_m e^{-\frac{t^*}{\tau}} - \frac{E}{R} \left(1 - e^{-\frac{t^*}{\tau}}\right) \right) dt^* =$$

$$\frac{\tau}{T} \left(I_m + \frac{E}{R} \right) \left(1 - e^{-\frac{t\phi}{\tau}} \right) - \frac{E t\phi}{RT} \approx 1.6A$$

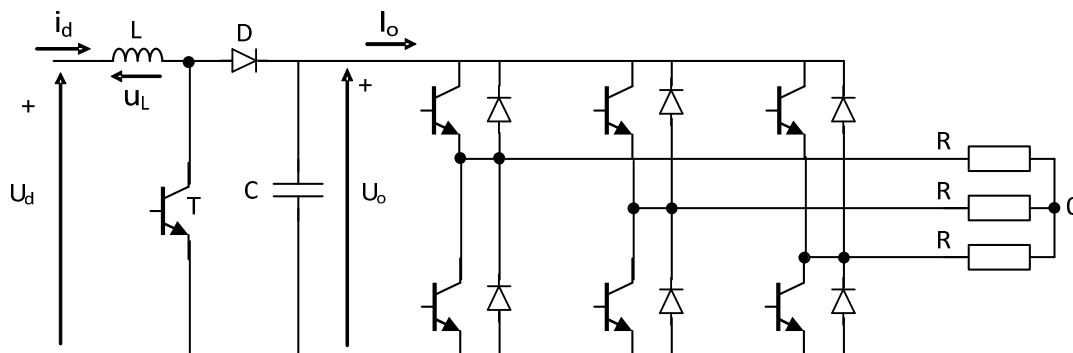
$I_{dsr} = 2 * (I_{Tsr} - I_{Dsr}) \approx 0.8 A$.

6) Za konvertor čija je šema prikazana na slici poznato je: $U_0=300V$, $D=0.6$, $R=30\Omega$, $L=300\mu H$. Čoper radi u **kontinualnom režimu** struje I_L , a ugao provođenja tranzistora invertora je $\lambda=120^\circ$. Komponente konvertora su idealne.

a) Nacrtati talasne oblike napona u_L i struje i_d , izvesti izraz $U_o/U_d = f(D)$ i izračunati vrijednosti napona U_a i struja I_o i I_{dsr} . Odrediti učestanost (f) upravljačkog signala tranzistora T pri kojoj će čoper raditi u graničnom režimu.

b) Nacrtati talasne oblike faznog U_{a0} i linijskog U_{ab} napona (uključujući i upravljačke signale tranzistora) na izlazu invertora i izračunati efektivnu vrijednosti napona U_{ab} .

Rješenje:

a)

$$U_o/U_d = 1/(1-D) = 1/0.4 = 2.5 \quad (\text{Boost pretvarač}),$$

$$\text{slijedi: } U_d = 00/2.5 \text{ V} = 120\text{V}$$

$$I_o = U_o/R_{ek} = U_o / (2R) = 300 / 60 \text{ A} = 5\text{A}$$

$$I_{dsr} = U_o I_o / U_d = 300 * 5 / 120 \text{ A} = 12.5 \text{ A}$$

$$\text{Granični režim: } \Delta I_L = I_m = 2 I_{dsr} = U_d t_{on} / L = U_d D / (Lf) \Rightarrow f = U_d D / (2 I_{dsr} L) = 9.6 \text{ kHz}$$

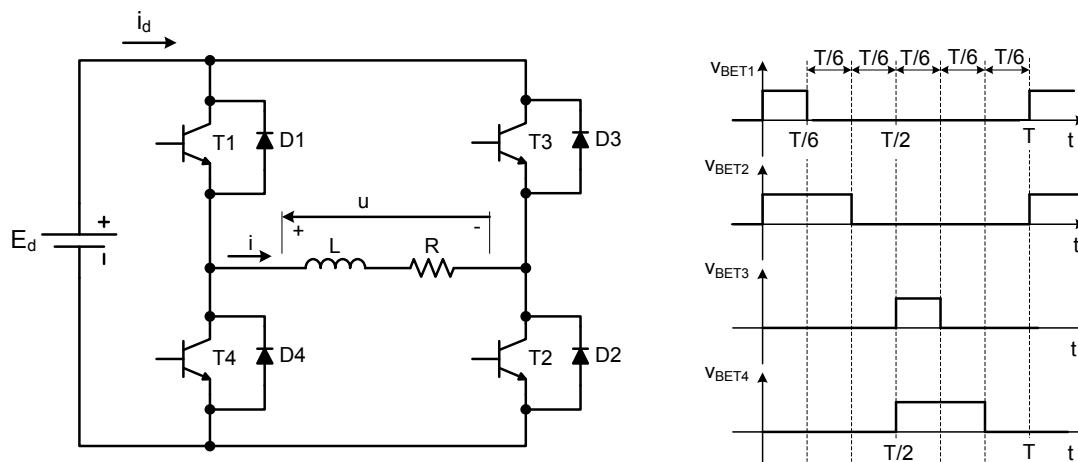
$$(f \text{ se može odrediti i iz uslova } L/R_{ek} = (1-D)*D / 2f).$$

b) $U_{abef} = U_o / \sqrt{2} = 212.13 \text{ V}.$

7) Za monofazni autonomni inverter sa slike (upravljački signali su takođe prikazani na slici) poznato je: $E_d=300\text{V}, L=60\text{mH}$ i $T=30\text{ms}$.

a) Za slučaj $R=0$, nacrtati talasne oblike napona u , struja i , i_d i struja poluprovodničkih ventila, a zatim izračunati njihove srednje vrijednosti.

b) Za slučaj $R=2\Omega$, nacrtati talasne oblike napona u i struja i i i_d . Napisati analitičke izraze kojima se definiše struja i u toku poluperiode ($T/2$) i odrediti vremena provođenja svih poluprovodničkih elemenata ($t_{T1}, \dots, t_{T2}, t_{D1}, \dots, t_{D4}$) u toku periode T .

Rješenje:

a) $0 < t < T/6 : i(t) = (E/L)*t;$

$$I_m = (E/L)*T/6 = 25\text{A},$$

$$I_{sr} = I_{dsr} = 0,$$

$$I_{T1sr} = I_{T3sr} = 0.5 * I_m * (T/6) / T = I_m / 12 = 25 / 12 \text{ A} = 2,0833\text{A},$$

$$I_{D1sr} = I_{D3sr} = 2,0833\text{A},$$

$$I_{T2sr} = I_{T4sr} = I_{D2sr} = I_{D4sr} = 3 * 0.5 * I_m * (T/6) / T = I_m / 4 = 6.25\text{A}.$$

b)

$$0 < t < T/6 : i(t) = (E/R) * (1 - e^{-t/\tau}),$$

$$\tau = L/R = 30\text{ms}, \quad T = 30 \text{ ms},$$

$$I_m = (E/R) * (1 - e^{-T/6\tau}) = (E/R) * (1 - e^{-1/6}) = 23,027\text{A} \approx 23\text{A}.$$

$$T/6 < t < 2T/6 : i(t^*) = I_m * (1 - e^{-t^*/\tau}), \quad t^* = t - T/6,$$

$$I_1 = i(t=T/3) = i(t^*=T/6) = I_m * (1 - e^{-T/6\tau}) = I_m * (1 - e^{-1/6}) \approx 19.5A.$$

$$T/3 < t < T/3 + t\phi : i(t^*) = I_1 e^{-t^*/\tau} - (E/R) * (1 - e^{-t^*/\tau}),$$

$$t^* = t - T/3,$$

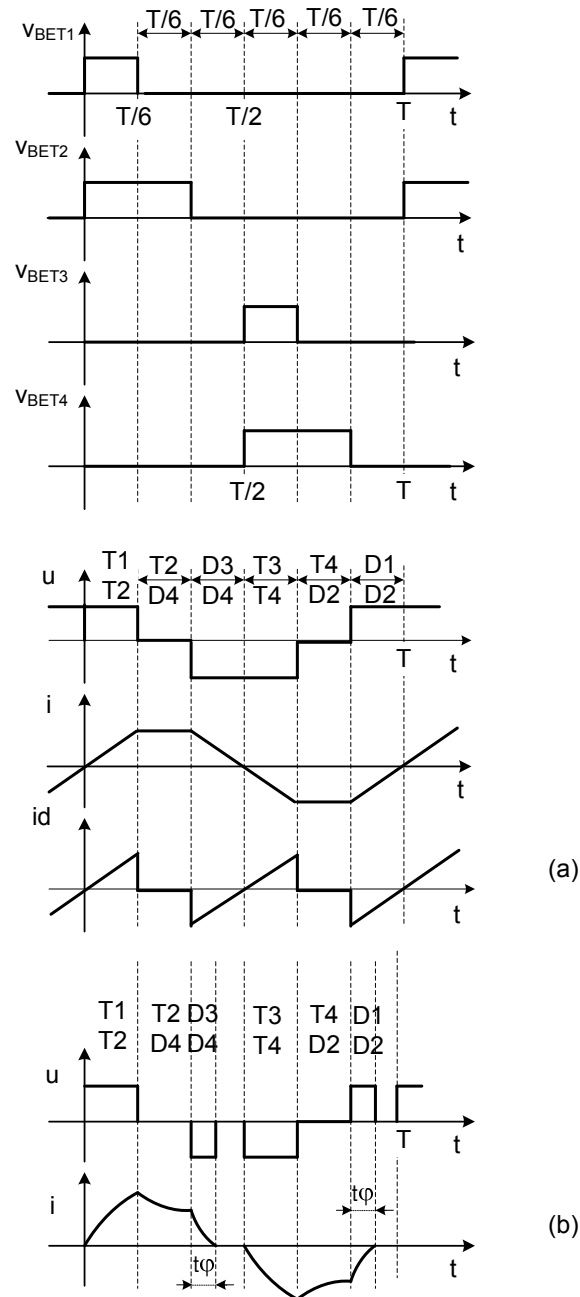
$$i(t^*=t\phi) = 0 \Rightarrow t\phi = \tau * \ln(I_1 * R / E + 1) \approx 3.665ms.$$

$$t_{T1} = t_{T3} = T/6 = 5ms;$$

$$t_{T2} = t_{T4} = T/3 = 10ms;$$

$$t_{D1} = t_{D3} = t\phi = 3.665ms;$$

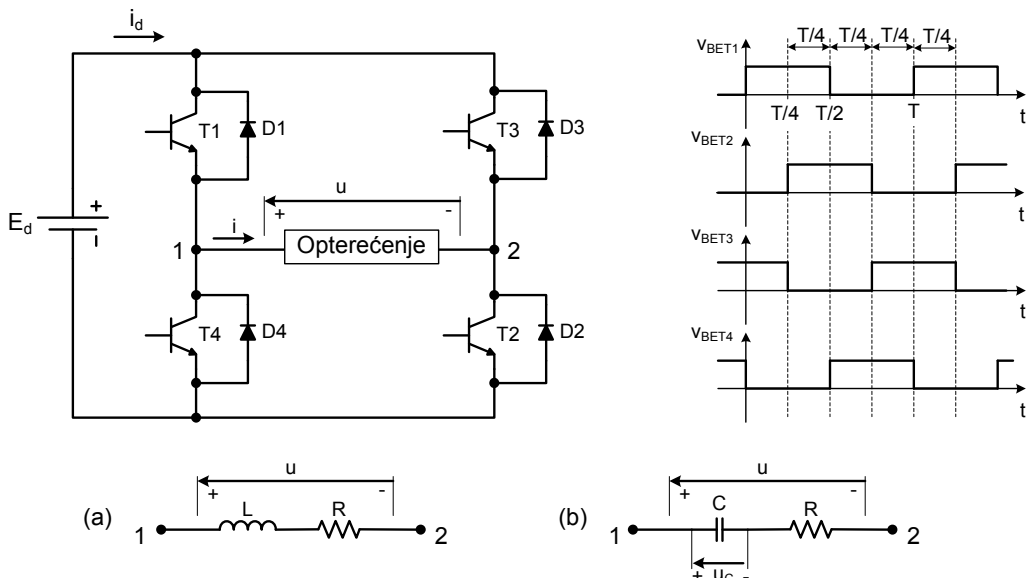
$$t_{D2} = t_{D4} = T/6 + t\phi = 5ms + 3.665ms = 8.665ms.$$

8) Za monofazni autonomni inverter sa slike (upravljački signali takođe su prikazani na slici) poznato je: $E_d=200V$, $T=20ms$. Nacrtati talasni oblik napona u i talasne oblike struja i , i_d i struja tranzistora i dioda koji odgovaraju **stacionarnom stanju** (smatrati da se prelazni procesi završavaju nakon **5 vremenskih konstanti**). Napisati analitičke izraze za struju $i(t)$ u toku poluperiode $T/2$. Razmatrati slučajeve:

a) $R=10\Omega$, $L=50mH$ (redna RL veza).

b) $R=50\Omega$, $C=20\mu F$ (redna RC veza). Nacrtati i talasni oblik napona na kondenzatoru (u_C).

Rješenje:

a)

$$\tau = L/R = 5ms,$$

$5\tau = 25ms > T/4 = 5ms$ - ne završava se prelazni proces

$$0 < t < T/4: \quad i(t) = 0 * (1 - e^{-t/\tau}) - I_m e^{-t/\tau} = -I_m e^{-t/\tau},$$

$$t = T/4: \quad -I_1 = -I_m e^{-T/4\tau} \quad \dots (1)$$

$$T/4 < t < T/2 \quad (0 < t^* < T/4): \quad i(t^*) = (E_d/R) * (1 - e^{-t^*/\tau}) - I_1 * e^{-t^*/\tau},$$

$$t = T/2, \quad (t^* = T/4):$$

$$i(t^* = T/4) = I_m = (E_d/R) * (1 - e^{-T/4\tau}) - I_1 e^{-T/4\tau} \quad \dots (2)$$

Na osnovu (1) i (2) dobija se:

$$I_m = (E_d/R) * (1 - e^{-T/4\tau}) / (1 + e^{-T/2\tau}) = 20 * (1 - e^{-1}) / (1 + e^{-2}) \approx 11.13A,$$

$$I_1 = I_m e^{-T/4\tau} = I_m * e^{-1} \approx 4.09A$$

b)

$$\tau = RC = 1ms,$$

$5\tau = 5ms = T/4$ - završava se prelazni proces na kraju intervala $T/4$;

$$0 < t < T/4: \quad i(t) = i(0) * e^{-t/\tau} + i(t \rightarrow \infty) (1 - e^{-t/\tau}) = I_m * e^{-t/\tau},$$

$$I_m = i(0) = (0 - u_C(0)) / R = E_d / R = 4A. \quad i(t \rightarrow \infty) = 0.$$

$$T/4 < t < T/2, \quad 0 < t^* < T/4 \quad (t^* = t - T/4):$$

$$i(t^*) = i(t^* = 0) * e^{-t^*/\tau} + i(t^* \rightarrow \infty) (1 - e^{-t^*/\tau}) = I_m * e^{-t^*/\tau},$$

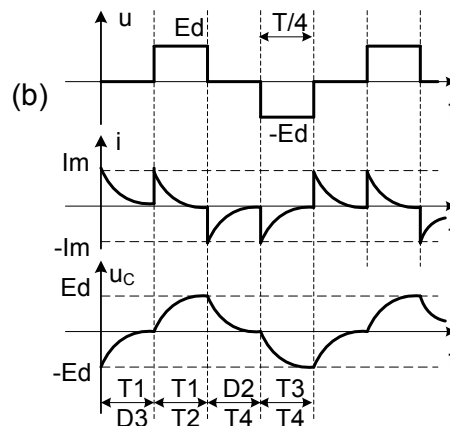
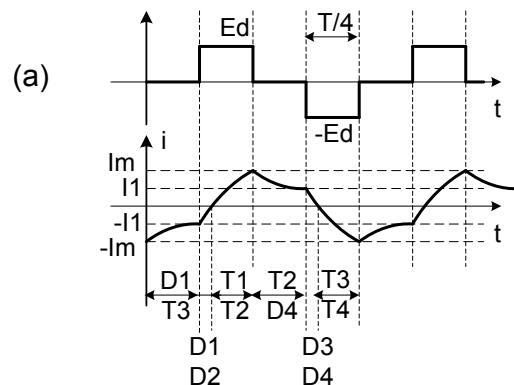
jer je:

$$i(t^* = 0) = (E_d - u_C(t = T/4)) / R = E_d / R = I_m,$$

$$i(t^* \rightarrow \infty) = 0.$$

$$u_C(t = T/2) = E_d, \quad \text{jer je} \quad i(t = T/2) \approx 0.$$

$$u_C(0) = u_C(t = T) = -u_C(t = T/2) = -E_d.$$

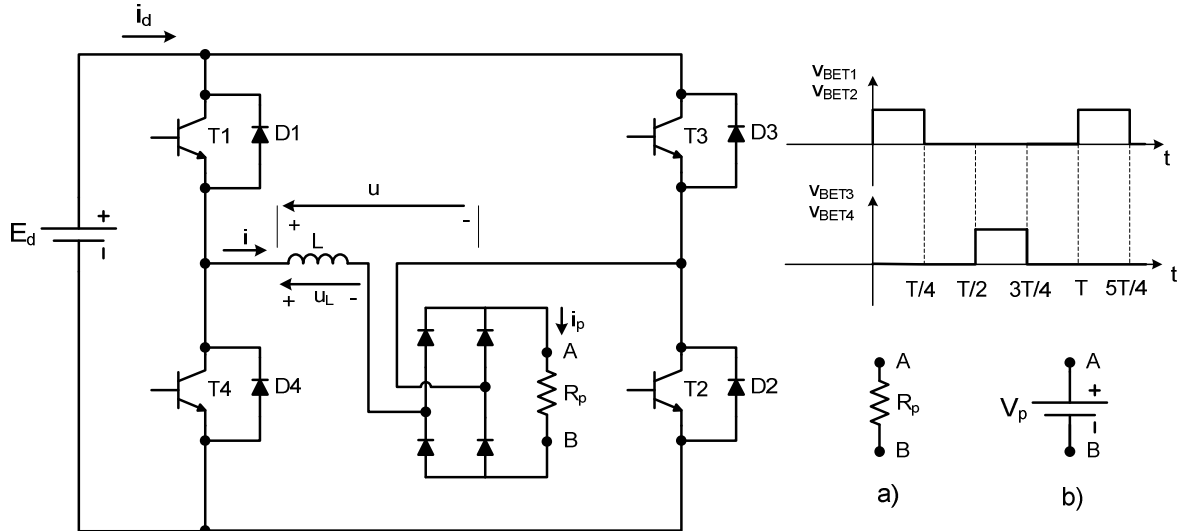

9) Za monofazni autonomni inverter sa slike poznato je: $E_d=100V$, $L=10mH$. Algoritam upravljanja dat je takođe na slici, pri čemu je $T=40ms$. Nacrtati vremenski dijagram napona u , vremenske dijagrame struja i_d , i i i_p i izračunati vremena provođenja tranzistora (t_u) i dioda (t_ϕ), kada je:

a) između tačaka A i B priključen potrošač čija optornost iznosi $R_p = 10 \Omega$.

b) između tačaka A i B umjesto otpornika R_p priključen naponski izvor $V_p=50V$.

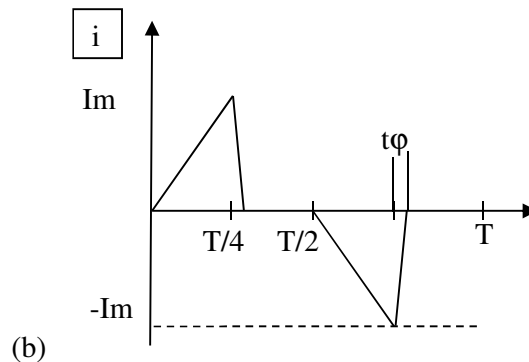
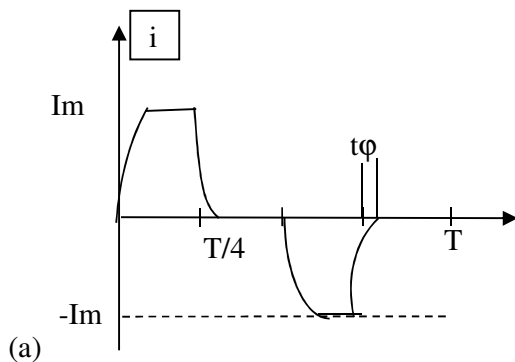
Napomena: Smatrati da su elementi kola idealni, da se prelazni procesi završavaju nakon 5 vremenskih konstanti i da je $i(0)=0$.

Rješenje:

a) $0 < t < T/4$: $i(t) = (E/R) * (1 - e^{-t/4\tau})$;
 $I_m = (E/R) * (1 - e^{-T/4\tau}) \approx E/R = 10 A$,
 $\tau = L/R = 1ms$, $t_u = T/4 = 10 ms$ ($5\tau = T/8$).

$T/4 < t < T/4 + t_\phi$, $0 < t^* < t_\phi$ ($t^* = t - T/4$): $i(t^*) = I_m e^{-t^*/\tau} - (E/R) * (1 - e^{-t^*/\tau})$,
 $t = T/4 + t_\phi$, $i = 0$:
 $0 = I_m e^{-t_\phi/\tau} - (E/R) * (1 - e^{-t_\phi/\tau})$ slijedi $t_\phi = \tau * \ln 2 = 0.693ms$.
 $I_m \approx E/R$

b) $0 < t < T/4$: $u_L = E - V_p$ ($= L di/dt$)
 $I_m = (E - V_p)T / (4L) = 50 A$, $I_m = 50A$;
 $t_u = T/4 = 10 ms$
 $T/4 < t < T/4 + t_\phi$: $u_L = -E - V_p$
 $t = T/4 + t_\phi$, $i = 0$:
 $I_m = (E + V_p) * t_\phi / L$, slijedi: $t_\phi = L * I_m / (E + V_p) = 10/3 ms = 3.333ms$.